

Asia: Luonnos hallituksen esitykseksi alkoholilain kokonaisuudistukseksi 22.11. 2016
STM lausuntopyyntö 22.11.2016 STM075:00/2011

Yleistä

Talentia ei kannata esitykseen sisältyviä alkoholin kokonaiskulutusta lisääviä uudistuksia. Esitys on ristiriidassa alkoholipolitiikkaa koskevan tutkimustiedon kanssa. Uudistusten taustaksi tai tueksi ei ole tuotettu asianmukaisia uusia selvityksiä, eikä esityksen näin ollen voida todeta pohjautuvan tutkittuun tietoon. Lisäksi Talentia toteaa, että esitys uudeksi alkoholilain on ristiriidassa useiden hallituksen muiden hankkeiden kanssa.

Yksi hallituksen kärkihanke on terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ja terveyserojen vähentäminen. Tavoitteena on, että terveys- ja hyvinvointierojen tulisi kaventua ja että erikäisten ihmisten vastuuta omasta terveydentilasta sekä elämäntavoista tuettaisiin. Hallituksella on myös lapsi- ja perhepalveluiden muutokseen tähtäävä kärkihanke, jonka tavoitteena on vahvistaa peruspalveluja ja siirtää painopistettä ehkäiseviin palveluihin ja varhaiseen tukeen. Näin voidaan vähentää lasten huostaanottoja ja laitoshoidon sekä hillitä kustannusten nousua. Sote-uudistus on yksi hallituksen kolmesta ns. reformiuudistuksesta. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenne uudistuksen tavoitteena on kaventaa ihmisten hyvinvointi- ja terveyseroja, parantaa palvelujen yhdenvertaisuutta ja saatavuutta sekä hillitä kustannuksia. Hallituksen yhtenä tavoitteena on vähentää yrityksille aiheutuvaa sääntelytaakkaa ja hallinnollisia kustannuksia.

- Alkoholilakiin esitettävät keskeiset muutokset eivät tue hallituksen sosiaali- ja terveyspoliittisia tavoitteita. Sellainen yhteiskuntapolitiikka jossa samanaikaisesti päätetään lisätä alkoholinkulutusta ja yksilön vastuuta omasta terveydestä, on Talentian näkemyksen mukaan ristiriitaista ja sosiaalisesti kestäväntöntä.
- Yleisten terveydellisten ja yhteiskunnallisten tavoitteiden lisäksi painava lainsäädännön peruste on suojelutarve niiltä haitoilta, joita alkoholinkäyttäjät voivat aiheuttaa läheisilleen ja ympäristölleen. Esitykseen liittyen ei ole tehty lapsivaikutusten arviointia. Lastensuojelu- ja perhepalveluiden osalta esityksen arviot ovat puutteelliset, vaikka esimerkiksi huostaanottojen syistä ja taustoista on olemassa tuoreita tutkimustietoja.
- Talentia katsoo, että esitetty alkoholilain uudistus on pahasti ristiriidassa sote-uudistukselle asetettujen tavoitteiden kanssa. Mikäli alkoholilaki tulee toteutumaan esityksen mukaan, tulevat myös hyvinvointi- ja terveyserot kasvamaan riippumatta siitä millainen palvelujärjestelmä maahan rakennetaan.
- Esityksen mukaan sosiaali- ja terveyshaitat tulevat kasvamaan, mutta esityksen yhteydessä ei ole arvioitu kasvavien haittojen vaikutusta esimerkiksi päihde- ja mielenterveyspalveluiden saatavuuteen. Uudistukset tulevat lisäämään paitsi päihdepalveluiden tarvetta, myös päihdetyön tarvetta muissa sosiaali- ja terveyspalveluissa.
- Alkoholihaittojen kasvun seurauksena sosiaali- ja terveydenhuollon menot tulevat väistämättä kasvamaan nykyisestä, mikä puolestaan asettaa paineita esimerkiksi asiakasmaksujen korotuksille tai sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden karsimiselle.
- Yritysten sääntelytaakkaan ja hallinnollisiin kustannuksiin liittyvät tavoitteet on nostettu tärkeämmäksi kuin yhteiskunnalle ja yksilöille aiheutuvien haittojen ja kustannusten ehkäisy. Esitetyt muutokset tulevat toteutuessaan lisäämään alkoholihaittoja, sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksia, ammattilaisten työtaakkaa, työn vaativuutta sekä heikentämään työturvallisuutta. Terveys- ja hyvinvointierojen kaventamisen sijaan painopiste siirtyy korjaaviin toimiin.

Keskeiset esitykset

Kaupan alkoholijuomien enimmäisvahvuus nostettaisiin jatkossa 5,5 %:iin ja vaatimus juoman valmistamisesta käymisteitse poistettaisiin.

- Talentia vastustaa esitettyjä muutoksia. Alkoholien kokonaiskulutuksessa oluen ja mietojen alkoholijuomien osuus on viime vuosina kasvanut. Kaupan aukioloaikojen vapauttaminen on lisännyt tuotteiden saatavuutta ja sen myötä niiden kulutusta. Enimmäisvahvuuden nosto tulee arvioiden mukaan lisäämään alkoholihaittoja. Valmistustapaa koskevan säätelyn purkaminen tulee lisäämään erityisesti nuorten alkoholinkulutusta ja siitä aiheutuvia haittoja.

Itsenäisille ja pienille panimoille tulisi nykyiseen tilaviiniin ja sahdin myyntioikeuteen verrattava oikeus myydä omia käsityöläisolutia suoraan valmistuspaikalta.

- Talentia eri kannata esitettyä muutosta. Vaikka uudistuksella välttämättä ole alkoholinkulutukseen merkittävää vaikutusta, saattaa se heikentää Alkon monopoliaseman perusteluita, mikä olisi terveys- ja hyvinvointipolitiikan näkökulmasta vahingollista. Esityksessä todetaan, että uudistuksen yhtenä periaatteena on edelleen Alkon vähittäismyyntimonopolin säilyttäminen.

Ravintoloiden anniskeluaikoja ja asiakaspalvelua koskevia säännöksiä vapautettaisiin. Painotetaan elinkeinonharjoittajien omavalvontaa.

- Talentia toteaa, että valvonnan rakentaminen vahvasti omavalvonnan varaan on sosiaali- ja terveydenhuollossakin uusia asia, eikä sote-palvelutuotannon omavalvontaa ohjaavia periaatteita voi suoraan soveltaa alkoholin anniskeluun keskittyvään elinkeinonharjoittamiseen. Omavalvonnan periaatteet, vastuulliset toimijat, tavoitteet ja viranomaisvalvonnan rooli tulee määritellä selkeästi.
- Anniskelua ja asiakaspalvelua koskevista epätarkoituksenmukaisista rajoituksista voidaan niiden vaikutusten arvioinnin jälkeen luopua, tai niitä voidaan keventää. Alkoholi on kuitenkin haitallista riippumatta siitä missä se nautitaan, eivätkä muut lakiesitykseen sisältyvät uudistukset tue tavoitetta siitä, että kulutusta ohjattaisiin ns. valvottuihin olosuhteisiin.

Yleiset huomiot:

Alkoholipolitiikka on kokonaisuus, jossa sovitaan yhteen osin keskenään vastakkaisia, elinkeino- sekä sosiaali- ja terveyspolitiikan tavoitteita. Esityksessä todetaan, että alkoholimarkkinoiden toimintaa on perusteltua rajoittaa esimerkiksi siksi, että alkoholimarkkinat tuottavat ulkoishaittoja koko suomalaiselle elinkeinoelämälle ja yhteiskunnalle. Lisäksi todetaan, että uudistuksen pitkän aikavälin yhteiskunnalliset vaikutukset olisivat sekä käytännössä että periaatteellisella tasolla suuret. Alkoholijuomien saatavuuden tietoinen lisääminen heikentää välittömästi väestön terveyttä ja hyvinvointia ja lisää terveyseroja. Näiden haitallisten vaikutusten korjaaminen sosiaali- ja terveyspalveluilla paitsi maksaa yhteiskunnalle myös suuntaa käytettävissä olevia hoitoresursseja pois muista palveluista. Erityisen ongelmallista on, että uudistuksen vaikutuksia ei välttämättä voida korjata peruuttamalla haitallisiksi osoittautuneita muutoksia. Esityksessä korostetaan varhaisen puuttumisen ja ns. mini-intervatioiden merkitystä alkoholihaittoja hillitseväenä, osin rajoituksille vaihtoehtoisena keinona hillitä alkoholihaittoja.

- Talentia katsoo, että sosiaali- ja terveydenhuollon työn sisältöön ja henkilöstöön kohdistuvia vaikutuksia tulisi arvioida kattavammin. Esityksestä puuttuu esimerkiksi työturvallisuuteen ja -väkivaltaan liittyvät näkökulmat.
- Viranomaistoimintaan kohdistuvia vaikutuksia ei ole arvioitu on esimerkiksi päivystysluonteisten sosiaali- ja terveystalveluiden osalta.
- Talentia pitää esityksen arvioita alkoholihaittojen kasvusta ja kohdentumisesta osin puutteellisena.
- Työelämään kohdentuvien vaikutusten arviointi on puutteellinen.
- Talentia pitää tärkeänä, että ihmisten omaehtoista juomisen hallintaa tuetaan, ja että alkoholiongelmia hoidetaan mahdollisimman varhain ja vaikuttavin keinoin. Se on kuitenkin vaikeaa, mikäli alkoholihaittojen ja alkoholin suurkuluttajien määrä merkittävästi lisääntyy. Uudistuksen seurauksena sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset ovat aiempaa työllistettyjä, ja alkoholiongelmien kietoutuminen muihin sosiaali- ja terveystalveluiden tarpeisiin lisää ammattilaisten työn vaatavuutta.

Alkoholilain kokonaisuudistuksessa kansanterveydellinen tavoite jää hyvin ohueksi, etenkin kun esitetyt uudistukset eivät tätä tavoitetta tue. Kokonaan oman ryhmänsä muodostavat alkoholin aiheuttamat haitat lapsille ja lasten turvalliselle kehitykselle ja kasvulle. Alkoholiriippuvuus on sitä yleisempää mitä nuorempana käyttö on aloitettu, ja lasten käyttöön vaikuttaa paitsi vanhempien myös koko yhteiskunnan suhtautuminen alkoholiin. Aikuisten alkoholinkäyttö voi vaikuttaa lapsuuteen riitojen, perheväkivallan ja sosiaalisten ongelmien kautta.

- Talentian näkemyksen mukaan esitykseen olisi pitänyt sisällyttää lapsivaikutusten arviointi. Erittäin vahingollisena lasten- ja nuorten kannalta Talentia pitää kaupan alkoholijuomien enimmäisvahvuuden nostoa ja valmistustapaa koskevan rajoituksen poistoa. Yhdessä aiemmin toteutetun kauppojen aukioloaikojen vapauttamisen kanssa uudistukset tulevat lisäämään nuorten alkoholin kulutusta ja alkoholihaittoja.

Lisätietoja:

Tero Ristimäki
Puheenjohtaja
Talentia ry

Laura Lindeberg
Erityisasiantuntija
Talentia ry